

Розділ 6

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

О. В. Горняк
д.е.н., проф.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ: ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ ВПЛИВИ

Формування сучасної економічної політики відбувається у надскладних умовах під дією суперечливих чинників як об'єктивних, так і суб'єктивних. Загалом, національна політика господарювання завжди базується на тих чи інших економічних концепціях, за допомогою яких розробляються економічні програми на різних рівнях. При цьому економічні концепції, в свою чергу, теж базуються на осмисленні практики господарювання. Трансформаційні зрушення, що відбуваються протягом останніх десятиліть, суттєвим чином змінюють інститут держави і відповідно впливають на формування її економічної політики.

Інституційні зміни викликані, з одного боку, глобалізаційними процесами, а з іншого, – формуванням мережевих структур на всіх рівнях економіки. У зв'язку з цим необхідно системне оновлення розуміння соціально-економічної суті держави [1, с. 275] і пов'язаних з цим процесів державного регулювання економічних процесів і формування наукових засад економічної політики. Інституційні зрушення, як відомо, відбуваються після того, як у реальній економіці ті чи інші явища вже затвердилися. В той же час дискусійним залишається питання щодо того, яким чином здійснюються інституційні перетворення: через диференціацію чи подальшу уніфікацію. В контексті вирішення даної проблеми особливого значення набуває відповідь щодо ролі держави, наскільки вона потрібна і чи дійсно в процесі глобалізації її інституційні основи поступово змінюються і знецінюються.

Інституційні зрушення в контексті державних перетворень мають також інші аспекти. Йдеться про зростання ролі людського капіталу в сучасному суспільстві взагалі та економіки, зокрема. Механізми державного регулювання повинні бути модифікованими в напрямі врахування динаміки та біфуркаційності процесів, що регулюються, оскільки неефективність інститутів державного регулювання в сучасних умовах пояснюється, зокрема, і недостатнім врахуванням змін, що відбуваються з людським фактором, з його новою якістю та роллю. Слід відзначити також, що у державному регулюванні необхідно поступово відходити від економічного детермінізму і починати

сприймати соціально-економічний простір як цілісність, де людина є не лише суб'єктом, але й об'єктом соціально-економічних змін і розвитку.

Оновлення парадигми державного регулювання тісно пов'язане, перш за все, зі змінами щодо зовнішніх впливів. В процесі історичного розвитку сформувалася модель державного управління з переважанням принципів євроцентризму. Це пояснювалося не лише логікою історичного розвитку, але й економічними результатами даної моделі. В процесі сучасних трансформацій чітко виявилася проблема обмеженості даної моделі, оскільки вона не може врахувати особливості таких цивілізацій як ісламська, азійська тощо. Але при цьому кожна з цих окремих цивілізацій ідентифікує відповідну культурну, релігійну, соціальну економічну спільноту людей та реальні суспільно-економічні процеси, в яких вона існує. Державне регулювання відповідним чином повинно враховувати цю ідентичність при формуванні інституційного забезпечення управління економічними процесами, що сприяє в кінцевому підсумку зростанню його ефективності.

Сучасний етап розвитку соціально-економічних процесів характеризується певним протистоянням західних і незахідних підходів щодо функціонування економічних систем різного типу і механізмів державного регулювання економіки. Як відзначає С.Гантінгтон, зіткнення цивілізацій пояснюється тим, що штучно уніфікуються засади суспільного розвитку [2, с. 96] на принципах євроцентризму, тому і концепція універсалізації сприймається як західний продукт. У зв'язку з такими суперечностями дослідники вважають, що розвиток і сучасні інституційні структури будуть формуватися на принципах нестандартності, конвергенції та різноманітності [1, с. 400; 3, ст. 20]. При цьому неформальні обмеження будуть відігравати зростаючу роль. Зростатиме також роль і значення безпекових механізмів. Підтвердженням цих процесів є практика останнього десятиліття розвитку України. Формування інституту волонтерства та форми боротьби з пандемією COVID-19 свідчать як про зростання ролі неформальних інституцій та врахування їх діяльності державою, так і про значення безпекових інструментів, функціонування яких пов'язано зі збереженням нації. В той же час слід усвідомлювати, що ці механізми та інститути можуть ефективно функціонувати перш за все в межах державних утворень, відображаючи специфіку національних утворень, тому йдеться не про зменшення ролі держави, чи про її заперечення, а про її якісно новий стан, про системну модернізацію усіх функцій держави, в тому числі і економічних. Ця модернізація повинна враховувати сутність сучасного суспільства (інформаційне постіндустріальне суспільство), суперечливу дію чинників як зовнішніх, так і внутрішніх, особливості сучасної економіки (мережевізація, віртуалізація, інтернетизація [4, с. 80]).

Зовнішні чинники впливу на державне регулювання і економічну політику пов'язані з глобалізацією та структурними зрушеннями у світовій економіці, які визначають відповідні структурні зміни в національній економіці, які в кінцевому підсумку забезпечать конкурентні переваги на світових ринках. Слід також зважати на те, що однополюсний світ поступово буде трансформуватися у поліцентричне співтовариство національних економік, і роль держави буде зростати. Розвиток держави пов'язаний з розвитком суспільства. В сучасних умовах йдеться про глобальні трансформації, під впливом яких держава переходить на новий етап свого розвитку, тобто зникає держава індустріального суспільства і формується держава постіндустріалізму [1, с. 289]. Новий етап розвитку держави, її ролі в економічних процесах пов'язаний з відмовою нею від деяких функцій, які традиційно вважалися її беззаперечною прерогативою (приплив і відплив капіталу, міграція робочої сили, інформаційні потоки, спеціалізація виробництва тощо). При цьому особливої ваги набувають функції, пов'язані з розвитком соціального капіталу, інформації, знань, носіями яких є люди. Держава повинна зосереджуватися на розширеному відтворенні людини, її особистості, на встановленні соціальної рівноваги, на розвитку духовності та нематеріальної сфери, інтелектуального капіталу. Зосередження на цих функціях поступово перетворює державу на виразницю загальнонаціональних інтересів, що відповідним чином відображає сучасні тенденції економічних реалій: держава починає реалізувати, в першу чергу, соціально-економічні функції, здійснюючи інвестиції в освіту і медицину, проводячи відповідну політику в сфері зайнятості, гармонізації відносин між роботодавцями і найманими працівниками, соціалізації та соціальної справедливості.

Трансформаційні зміни держави та її функцій регулювання економічних процесів зміщуються із суто економічної сфери у соціально-економічну, і ці зрушення відображають загальну логіку розвитку суспільства. Держава на даному етапі повертається до свого початкового призначення – виразника і захисника загальнонаціональних інтересів і цінностей, що в подальшому надасть нових імпульсів для її розвитку і для формування дієвої економічної політики, яка забезпечить конкурентоспроможність на світових ринках, зростання добробуту і розвитку особистості людини.

Список використаної літератури

1. Гальчинський А. Політична неоекономіка. Начала оновленої парадигми економічних знань. Київ : Либідь. 2013. 472 с.
2. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. Москва : ООО «Издательство АСТ», 2003. 603 с.
3. Неклесса О. Трансфинитная экономика. *Экономические стратегии*. 2010. № 3. С. 18–24.

4. Горняк О. В. Віртуалізація економічної діяльності в мережевій економіці. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2017. Том 22. Вип. 7 (60). С. 78–81.